

VŠEHRD

LIST ČESKOSLOVENSKÝCH PRÁVNÍKŮ.

Městské právo skladu a cesty.

Studie k dějinám obchodu.

Dr. Jan P r o c h á z k a (Praha).

Jak již podtitul naznačuje, je tato práce míněna jako malá studie k dějinám obchodu. K právu skladu a cesty jsem obrátil svoji pozornost ze dvou důvodů: jednak proto, že jest markantním příkladem ducha ovládajícího středověký život hospodářský a jednak že je institucí, jež mocně zasahovala v organisaci tehdejšího obchodu.

Ve 14.—18. století ve střední Evropě není hospodářský život uvnitř politických útvarů: států, scelen jednotnou centrální vůlí. Jako politická organisace podléhá decentralisaci (immunity), tak i život hospodářský vlivem městských privilegií nedýše jedním dechem v celém státě, nýbrž koncentruje se jen na malých územích kolem privilegovaných měst a v mezích vrchnostenských panství.

Pro rušnější obchod měla význam jen města. Dovedla si od panovníků získati taková privilegia, jež jim byla prostředkem k opanování obchodu i živností v jejich obvodu.*)

Dvěma z prostředků, jichž města k tomu cíli užívala, byla privilegia skladu (Niederlage, Ius stapula, Stapelrecht) a cesty (Straßenzwang).¹⁾

Prvé značí, že všechno kupecké zboží za skladné (stapelbar) prohlášené, je-li provázeno městem, musí býti v tomto složeno a po určitou dobu vystaveno na prodej — a teprve pak může býti dále volně vezeno, zbude-li ovšem jaké.

Druhé právo, právo cesty, dává městu nárok, aby všichni kupci a formami z určitých míst na jiná výslovně stanovená místa zboží vezoucí, projížděli jím, ubírajíce se vyhrazenými cestami a střehouce se všech oklik a obcházení.

Právo cesty je institutem velmi významným — řídilo v rozsáhlé míře směr dopravy — právnicky je však zcela jednoduchým a není proto třeba šře jej vysvětlovati.

*) V dalším při citaci pramenů: A. m. v. = archiv ministerstva vnitra; Čb. m. a. = českobudějovický městský archiv.

¹⁾ Viz: Karel Rathgen: Stapelrecht ve Wörterbuch der Volkswirtschaft II. Str. 956 ff. (Jena, 1911 — Elster) a W. Stieda: Stapelrecht v Handwörterbuch der Staatswissenschaften (III. Aufl. Jena 1910).

Zato právo skladu je mnohem složitější a vykazuje podle místa a času různý obsah. Ve střední Evropě bylo pravidlem, že skladní zboží muselo býti v městě vyloženo po 3 dni na prodej. Jinde bývala tato lhůta delší, na př. v Brügge (Flandry) 40 dní. V Benátkách, podle privilegia Jindřicha IV. (1095), museli dokonce císařovi poddaní zboží nejen složit, nýbrž zanechatí vůbec další dopravy. V pozdější době, v 16. a 17. století, mění se někde právo skladu prostě v právo na dávkou z provázeného zboží, které není již třeba po 3 dni v městě ponechatí, nýbrž může se po zaplacení oné dávky bez prodlení dále dopravovati (na př. Budějovice 1517 z části, 1610 zcela).²⁾ Pronikavost práva skladu dále závisela na velikosti obvodu jeho platnosti. Tento byl určován trojím způsobem: šlo-li o město na souši, bylo právem skladu zasaženo zboží, které buď se octlo v obvodě privilegovaného města [na př. u Mostu v obvodě 2 mil³⁾], u Lipska v obvodě 15 mil⁴⁾], nebo pohybovalo se na vyhrazených cestách směrem přes město, šlo-li pak o město při splavné řece, záleželo právo skladu pravidelně v nároku na vyložení zboží plaveného po řece kolem města.

Které zboží pro to, ono město jest skladným, určovala privilegia. U Lipska na př. bylo jím všechno zboží vyjma suroviny, u Č. Budějovic však všechno kupecké zboží vůbec.

Výše jsem se zmínil, že právo cesty bylo jedním ze způsobů, jímž byl vymezován obvod a tím i pronikavost práva skladu. Setkáváme se také často se zjevem současně propůjčování obou těchto privilegií. Tak na př. u Č. Budějovic, Mostu. Přes to nebylo však právo cesty snad pouhým akcesoriem práva skladu. Obojí se vyskytují též samostatně. Na př. právo skladu bez cesty měl Kolín, Vratislav, Berlín, právo cesty bez skladu: Stríbro, Přísečnice, Kadaň, Žatec.⁵⁾

Ptáme-li se po významu těchto městských práv, musíme je posuzovati odděleně s hlediska městské a panovnické politiky hospodářské a s hlediska obchodu.

Králové propůjčovali městům ona privilegia, aby je materiálně zajistili. Zároveň pak i sami měli z nich zisk jednak přímý tím, že zboží oněmi privilegii v pohybu vázané nemohlo snadno uniknouti kontrole a zdanění se strany král. pohraničních celnic, jednak i přímý, ježto královská komora měla podíl na výnosu pokut, stanovených na přestoupení oněch privilegií. Městům z uvedených privilegií plynul skutečně dobrý příjem. Městská správa obohacovala se poplatky ze složeného zboží a měšťané sami byli hojně zásobováni a po případě skoupením

²⁾ Viz v dalším podrobnosti ke všem zmínkám o Č. Budějovicích.

³⁾ J. Čelakovský: Codex iuris municipalis regni Bohemiae, díl II. č. 21.

⁴⁾ K. Biedermann: Das Stapelrecht, seine höchste Blüte und sein allmählicher Verfall. — Vierteljahrschrift für Volkswirtschaft, Bd. 72, str. 4. — Tamtéž na str. 1—20 vše, co jest v textu uvedeno, o Lipsku.

⁵⁾ O českých obcích Čelakovský l. c. č. 93, 587, 732, o německých W. Stieda l. c.

prováženého zboží mohli účinně zameziti nevídanou konkurenci a mohli se sami zmocniti dalšího jeho rozprodeje i dopravy.

Pro obchod byla ona privilegia blahodárná ve starší době — v Čechách ve 14. století. Tehdy, při riskantní ještě dopravě cizím krajem, byl městský sklad a strážníci v okolí města nad šetřením jeho privilegií bdící, vhodnou ochranou cestujících obchodníků.⁶⁾ Tento jejich blahodárný účinek byl však druhořadým. V popředí u nich stála zmíněná snaha o zajištění a pak hospodářský rozkvět měst a také privilegia sama se výslovně zmiňují jen o této.

Pro obchod ve větším měřítku nebylo ostatně tehdy ve střední Evropě — až na slabou výjimku jižního Německa — ještě ani objektivních ani subjektivních podmínek: dostatku kapitálu, upravených cest, důvěry k cizím obchodníkům. Ty bylo zapotřebí vytvořiti a cestou k tomu bylo vnitřní přeorganizování obchodního podnikání samého. Teprve nový duch z tohoto procesu vyšlý dopomohl obchodu najít cesty ideálně nekončícího růstu a vynutil mu u absolutních panovníků přímou pozornost. To však je dílem až konce periody námi zkoumané. Panovníkům ze začátku této periody šlo teprve o rozkvět měst, tehdy středisek řemesel a živností, nositelů peněžního hospodářství.

V době střední — v Čechách v 15. stol. — kdy převládá politicky decentralisace, města, zesilivší hospodářsky i politicky, postupně různými prostředky rozšiřují a žárlivě střeží své právo na výlučné hospodářské ovládání svého zemědělského okolí.⁷⁾ Obchod, sprostředkující výměnu statků mezi vzdálenými místy, ohrožoval toto jejich výlučné postavení. A tu města obratně využívala svých privilegií na sklad a cesty jako vhodných prostředků k tomu, aby odvrátila nebo alespoň regulovala cizí obchod a brala podíl z jeho zisku.⁸⁾

V obou dobách: starší i střední, byl tedy v popředí zájem privilegovaných měst a ne obchodu. Ano, se vzrůstající bezpečností a spotřební silou obyvatelstva odpadl i onen druhořadý, pro obchod blahodárný účinek městských privilegií a tato se stala nemalou překážkou obchodníkům v jejich kalkulaci a snaze, aby se zbožím byli včas na místě, kde byla naděje na výhodný prodej.

⁶⁾ Takto vykládá smysl zakládání hrazených měst na 1 $\frac{1}{2}$ –5 mil od sebe pan Hynek z Hansteina, nejv. zem. sudí za Karla IV. Práví, že tomu tak je, »aby počestní lidé noclehy měli a ve všech nemuseli lehati a zvláště formané pro zběhy a výbojníky a také obchodové, kterýmiž města z práva se mají obchoditi.« — A. m. v. St. manip. B ³⁰/₂, Rozkladu kn. Schwarzenberga příloha 16.

⁷⁾ Pro české poměry platí totéž, co pro Německo zjistil Bücher v: *Entwicklung der Volkswirtschaft* (16. Aufl., Tübingen 1922, Laupp.) a G. v. Below: *Problemen der Wirtschaftsgeschichte* (Tübingen 1920, Mohr.).

⁸⁾ Jak si města pro svou potřebu privilegia upravovala a vykládala bude v dalším patrné na příkladu Č. Budějovic.

V dalším, při sledování rozvoje českobudějovického práva skladu a cesty, bude na konkrétním příkladě objasněno, že tato privilegia nebyla nějakým ztrnulým právem od 14. až do 18. století stále stejným. Podle toho, jak města sílila nebo upadala politicky, mocensky, tak utužovala nebo uvolňovala se i městská privilegia hospodářské povahy. Jako pozemkové vrchnosti ponenáhu vybudovávaly svou moc na panstvích a pak ji opět za absolutismu ztrácely, tak i města. Jenže vývoj není u vrchnostenských panství stejně rychlý jako u měst.

Obě privilegia, zvláště privilegium skladu, byla takové povahy, že je města mohla, podle toho, jak se jim to zdálo účelné, aplikovati buď striktně nebo mohla ve prospěch určitých měst činiti výjimky. Instituce králi v život vyvolané za účelem zajištění rozkvětu měst a oživení řemesel a obchodu staly se takto po větce prostředky samostatné městské hospodářské politiky.

A města dovedla se postarati o to, aby jejich privilegia byla respektována tím, že si pro sebe získala i donucovací moc v jejich ohledu.

Všechny cesty město obcházející a vedlejší byly označeny, aby byly rozeznatelné od cest obchodu vyhrazených a zvláště ustanovení dohlédací orgánové je střežili.⁹⁾ Podle klausulí v privilegii byli zavázáni i úředníci královští a jejich náměstkové bděti nad nedotknutelností městských práv a k jich respektování byly vyzývány i všechny světské i duchovní vrchnosti. Stalo-li se, že městští strážcové přistihli cizí kupce a formany na zakázaných cestách, byli oprávněni je zajmouti a se zbožím, vozy i koňmi je do města dopravit, kde pak je stihl trest buď zabavení nákladu nebo pokuty.

Města, majíce tak v rukou exekutivu, dbala toho, aby privilegia jim k užitku daná, nezůstala nevyužita. Jakmile se dostalo nějaké zboží skladné do jejich obvodu po zakázaných cestách, bylo hned zabaveno nebo kupci uložena pokuta.¹⁰⁾ Nezůstávalo pak jen při tom. Stalo-li se, že městská privilegia byla systematicky porušována poddanými určité vrchnosti nebo měšťany jiného města, docházelo ke sporům, jež rozhodoval král. A pravidelně jedno rozhodnutí nečinilo rozepří konec. Není nevědním zjevem, že si strany vytýkaly při tom i falšování privilegii. Někdy nezůstalo jen při právních rozkladech, nýbrž zvláště při přestupování práva cesty docházelo mezi městskými lidmi a kupci i k potyčkám, které končily krvavě.¹¹⁾

Je samozřejmé, že pouze podle litery privilegii není možno činiti hned závěr, že privilegovaná města skutečně ze svých

⁹⁾ Dr. V. Schmidt: Handelswege u. Handelscentren in Südböhmen — Programm d. deutsch. k. k. Staats-Realschule in Budweis. — Privilegium Rudofa II. z 7. VI. 1605 městu Budějovicím. — A. m. v. St. manip. B ⁹⁶/₂.

¹⁰⁾ Viz v dalším spory Č. Budějovic s Rožmberky, Norimberkem, Schwarzenberky a Buquoy-i.

¹¹⁾ Cís. reskript. z 8. III. 1662 — A. m. v.: St. manip. B ⁹⁶/₂.

práv těžila a že obchod se jim zcela přizpůsobil. K odůvodnění takového soudu je třeba jiných ještě argumentů a to zpráv o faktickém stavu: o skutečně užívaných cestách obchodu, o placení skladného, o úsilí, které města vynakládala na to, aby ve skutečném životě prosadila respektování svých privilegií.

Již nyní však předesílám, že města, která prosazovala tvrdšíjně proti každému a na všech stranách své právo skladu, docílila skutečně ovládnutí obchodu ve svém obvodě. Jest sice pravděpodobno, že část prováženého zboží minula město neprozopována, avšak v celém obvodě, pro něž městské právo skladu platilo, nedopustila města zřízení trvalého skladu. Neboť něco takového by bylo mohlo hospodářsky posílit obec, v níž by sklad vznikl a v této by byl mohl privilegovanému městu a jeho obchodníkům vyrůst nebezpečný konkurent.¹²⁾ Podobně tedy jako právo mílové chránilo městské řemeslníky před konkurencí venkovských v obvodě jedné míle kolem města, tak právo skladu chránilo opět městské obchodníky před cizí konkurencí, avšak ještě v obvodě daleko rozsáhlejšim. A tak privilegované město mělo skutečně monopol zásobování svého zemědělského okolí předměty obchodu a řemeslnými výrobky. V okolí takto privilegovaných měst nikdy nerozkvetla jiná hospodářská střediska. Rubem jejich výlučného postavení bylo utlačení všech zárodků rozvoje živností a řemesel v území, na něž se vztahovala jejich hospodářská moc. Malá města nepriviligovaná, třebas měla výhodnou polohu a přirozené podmínky rozvoje, zůstala malými a slabými, byvše zaražena ve vývoji, aby nevyrostla v konkurenta.

*

Jako konkrétní příklad města obdařeného současně privilegiem skladu i cesty, uvedu České Budějovice¹³⁾ a proberu šíře historii těchto jejich práv. Všeobecné úvahy výše předeslané se tímto příkladem objasní a podeprou.

Město Čes. Budějovice bylo založeno r. 1265 králem Přemyslem Otakarem II. za tím účelem, aby prostředkovalo obchodní styk Horních Rakous a Čech. Bylo pro ně zvoleno účelu vyhovující místo na soutoku Vltavy a Malše.

Právem cesty a skladu obdařil město teprve císař Karel IV. V privilegiu ze 4. V. 1351¹⁴⁾ praví, že toto právo uděluje obci, dědicům a nástupcům pro její zásluhy. Šíře o účelu propůjčení píše v privilegiu ze 7. II. 1358. Píše tam doslovně, že práva ta udílí: »propter meliorationem, commodum et profectum civitatis...«

¹²⁾ Na př. Č. Budějovice kontra Č. Krumlov. Viz v dalším.

¹³⁾ G. Juritsch v »Handel u. Handelsrecht in Böhmen bis zur Husit. Revolution« (Lpz.—Wien 1907) na str. 18 imenuje tato česká města jako mající právo skladu: Most, Hradec Král., Kolín, Plzeň, Litoměřice, Č. Budějovice.

¹⁴⁾ Všechna čes.-budějovická privilegia, cis. mandáty a reskripty v dalším uvedené až do konce století XVII. nalézají se v opisech v A. m. v.: St. manip. ^{90/2}.

Proberu nejdříve historický vývoj právní stránky obou práv, jak se jeví podle privilegií městem skutečně prosazovaných.¹⁵⁾

Obě zavazovala všechny kupce a formany vezoucí zboží za skladné prohlášené po cestách vyhrazených.

Zboží skladné je určeno v nejstarším privilegiu Karla IV. zcela všeobecně: »(mercatores) cum omnibus simpliciter mercibus suis, cuiuscumque speciei, qualitatis, seu conditionis existant...« Privilegium Václava IV. z 11. V. 1393 je určuje takto: »omnes et singulae Merces et bona« a v dalším privilegiu z 20. VI. 1410: »... sal seu alias merces quascumque siccas vel humidas...« Přesně týchž slov užívá i privilegium Ferdinanda II. z r. 1620 (čtvrtek po Početi P. M.). Různá privilegia uvádějí však i výpočtem demonstrativním jednotlivé druhy skladného zboží, o čemž bude zmínka v dalším.

Pronikavost práva skladu závisela od velikosti území, pro něž toto platilo a od délky doby, po kterou zboží muselo býti ve městě ku prodeji vyloženo.

Území skutečně prosazené platností českobudějovického práva skladu, nebylo určeno kruhem o poloměru určitého počtu mil kolem města myšleným, nýbrž právem cesty. Karel IV. v uvedeném privilegiu z r. 1351 praví: »...«(mercatores) ... qui de libera civitate, que vulgo Freinstat dicitur, versus Bohemiam proficisci voluerint tramite directo dictam civitatem nostram Budweis transcant«. Šíře stanoví právo cesty města Č. Budějovic privilegium Václava IV. z r. 1393: »... de Mihla (Mikoly) in Bohemia transeunt... de civitate nostra Pieska versus Austriam et Novam Domum« a ponechává cestu z Cáhlova, dříve uvedenou. R. 1410 pak ještě připojuje cesty: »... de Lincz et de Leonfeld in regnum nostrum Bohemiam...« Z uvedeného je patrné, že českobudějovické právo skladu vztahovalo se na obchod Čech s Horními a z části i Dolními Rakousy.

Obmezení českobudějovického práva cesty provedl Maxmilián II., který, potvrdiv ve svém generálním mandátu z 24. V. 1584 privilegia Cáhlova, stanovil dvě cesty z tohoto do Čech. Jedna z nich šla po levé ruce na Č. Budějovice, druhá po pravé ruce na Lichtenau — Passberg — Cetviny — Něm. Benešov — Trhové Sviny — Třeboň nebo Stropnice — Nové Hrady. Avšak privilegium Rudolfa I. z 7. VI. 1605 uvedlo vše zpět do starého pořádku, zakázavši novou cestu po levé ruce.¹⁶⁾

Pokud se týče doby, po kterou mělo býti zboží vyloženo ku prodeji, je hned od prvního privilegia stanovena na tři dni. Město však později samo vyšlo obchodníkům vstříc nežádajíc od nich vůbec skládání zboží. A to r. 1517 učinilo takovou koncesi »z lásky a přátelství« kupcům a formanům z Cáhlova ocel a železo vezoucím a r. 1610 ji rozšířilo ve prospěch všech kupců a formanů a v ohledu všeho skladného zboží. Právo cesty zů-

¹⁵⁾ Ku konci bude poukázáno na některé císařské mandáty a interpretace privilegií, jež městem byly potlačeny.

¹⁶⁾ Viz však v dalším mandátu císaře Matyáše městem do země české nevložené.

stalo tím zcela nedotčeno, jen místo skládání a zdržování zaplatili zavázání taxovaný poplatek a mohli bez prodlení pokračovati ve své cestě.

Takto se tedy jeví českobudějovické právo skladu a cesty v privilegiích městem v život uvedených. S hlediska hospodářské historie jest však doplniti tato všeobecná data a formule ještě vylíčením konkrétních událostí a zjevů k oněm městským právům se družících. Po této stránce však nejsou prameny tak bohaté, a vylíčení dějů sem spadajících bude jen natolik úplně, nakolik jsou prameny.

V prvé řadě jest tu zodpověděti otázku po síle obchodního ruchu, procházejícího v době 14.—18. století Č. Budějovicemi, přesně: po družích a kvantu zboží tudy dopravovaného.

Hlavním druhem zboží dováženého z Horních Rakous do Čech byla po celou tu dobu sůl. Městská privilegia se vztahují i na ni.¹⁷⁾ Avšak českobudějovický obchod solí má svou zvláštní historii, poněvadž jeho rentabilita zlákala Habsburky, a Ferdinand I. zorganizovav nově obchod rakouskou solí, zřídil r. 1548 vlastní císařský solní sklad v Č. Budějovicích.¹⁸⁾ Tím pak byla městskému obchodu zasažena hluboká rána. Již 14. VII. 1556¹⁹⁾ stěžuje si město ve svém dopise české komoře, že od velikonoc až do července t. r. »je při městském skladě znamenitý nedostatek soli, takže neboží chudí formané z daleka, jakožto od Pardubic, Chrudimě, Poličky, Vysokého Mýta i odjinud s vozy k nám přijedouce nemají co nakládati a tak den nebo dva postojí a s vozy prázdnými z města našeho jedou.« V tu dobu bylo prý v císařském skladě v Č. Budějovicích 2000 prostic soli a ještě mělo přijíti dalších 3000. Město se císařskému skladu bránilo, ale nepořídilo. Ano, v 17. století muselo ještě císařský obchod solí penězi zakládati. Píše o tom jak cí. úředník solního skladu, Ehrenpreis, tak i městská rada,²⁰⁾ když odpovídají na žádost, aby město zapůjčilo 3000 tolarů na zálohu cmuntského obchodu. Tento vzrostl tak, že r. 1602 zásoby soli naplňovaly dvě skladiště, křížovou chodbu v klášteře a kapli. Bylo třeba peněz na placení formanů a tu město vypomáhalo půjčkami, jež r. 1603 dorostly výše 1500 tolarů. Spor o solní sklad skončil tím, že císař Ferdinand III. vydal 3. IV. 1629 Čes. Budějovicům privilegium, podle něhož byly oprávněny napříště přirážeti a vybírat 6 kr. nad publikovanou cenu z každé velké prostice soli jimi prodané v místě spoluobčanům, obyvatelům nebo i jiným příjizdějícím a odjíždějícím.²¹⁾ Naproti tomu úředníci cí. solního skladu v Č. Budějovicích sami žádné soli prodávati nesměli a došlou měli toliko

17) Viz zmíněná již privilegia Karla IV. a Václava IV.

18) V. Schmidt: l. c. str. 22.

19) A. m. v.: St. manip. B ^{30/35}.

20) A. m. v.: St. manip. B ^{26/25}.

21) V rozkladu knížete Ferd. Schwarzenberga o čb. právu skladu se praví, že město si touto přirážkou tak pomohlo, že v krátké době koupilo 2 pěkné statky za více než 120 tisíc zl.

dále do vnitrozemí dopravovati. Zároveň znovu bylo potvrzeno městské právo na solní sklad a opětován zákaz objíždění města a vyhledávání vedlejších cest.

Toto privilegium jest důležité zvláště tím, že není dáno jen in favorem města, nýbrž ukládá mu zároveň povinnost udržování města a cest v jeho »burgfrídu«, bez jakékoliv náhrady z císařské komory.

V polovici 18. století obmezil se městský prodej soli na hranice městského panství.²²⁾ R. 1749 bylo podle konsignace prodáno celkem 1488 prostic ve městě a vsích a 144 prostic na statečích. R. 1758 byly prodány celkem jen 132 prostice. Poněvadž pak do panství byla značně pašována i cizí sůl, stal se zisk obce z tohoto obchodu nejistým a proto se tato r. 1779 odhodlala k jeho propachtování. Nájemcem se stal úřední písař a měšťan Florian Vitáček, který při dražbě nabídl nejvyšší podání. Za roční plat 644 zl. rýn. propachtován mu tehdy na 3 léta prodej soli v městě, vsích, statečích a na Rudolfově.

Zato cis. sůl vypravovaná z Č. Budějovic po Vltavě do Týna nad Vlt. dosáhla r. 1735 počtu 122.600 prostic, r. 1736 — 128.070, 1737 — 126.460, 1738 — 116.692, 1739 — 141.574, 1740 — 101.290 po vodě a 20.384 po nápravě dopravených.

Dalším důležitým statkem hojně z Rakous do Čech přes Č. Budějovice dopravovaným bylo železo a ocel. O čilosti obchodu tímto zbožím svědčí zvláště ta okolnost, že ono bylo prvé, v jehož ohledu se město rozhodlo zaměnití svůj nárok na to, aby bylo v městě skládáno a vždy vyloženo po 3 dni na prodej v nárok na prostý poplatek, jehož zaplacením se kupci a formani zbavili obtíže skládání a nepřijemnosti zdržování v cestě. Stalo se tak již r. 1517, kdežto v ohledu ostatního zboží vyšlo město podobným způsobem obchodníkům vsíci skoro teprve po 100 letech, r. 1610.²³⁾ Ještě i v pozdější době zůstalo železu přední místo mezi zbožím z Rakous do Čech dopravovaným. Jest to viděti z polemiky Ferdinanda kn. Schwarzenberga ze 17. IV. 1696²⁴⁾ s výkladem českobudějovických privilegií, městem zastávaným, kde vedle soli jest výslovně jmenováno ještě železo jako statek pro panství knížete z Rakous dovážený.

Z Čech do Rakous opět dováženo obilí a hnán dobytek. Obilí vozili většinou formani, když jeli do Rakous pro sůl. Ale i v této věci vidíme v polovici 18. století konkurenci se strany císaře, který prostřednictvím svých solních úředníků skupoval v Čechách obilí k zásobování solní komory. Tak r. 1741 vystavil pas na 200 měr žita, které císař úředníky solního úřadu v Č. Budějovicích zakoupil a které mělo býti dopraveno přes Cmunt do Rakous. Z tohoto obilí nesmělo se vybírati ani mýto, ani clo, ani žádné přirážky.²⁵⁾

²²⁾ Všechna data o čs. budějovickém obchodu solí jsou vzata z akt čes. budějovického měst. archivu: fasc. 82 (»Salz- u. Niederlagsakten«).

²³⁾ Příslušné cis. reskripty mezi opisy měst. privilegií; v A. m. v. l. c.

²⁴⁾ A. m. v.: St. manip. ^{36/2}.

²⁵⁾ Č.-budějovický měst. archiv. fsc. 82.

Jiné zboží, které v českobudějovických aktech o právu skladu a cesty často dochází zmínky, byl dobytek. Byli to zejména norimberští obchodníci dobyt看, kteří od Jindřichova Hradce přes Č. Budějovice honili uherské voly do Norimberka. Město mělo s nimi nekonečný spor o své právo cesty. R. 1729 v září hnal od Jindř. Hradce přes Veselí a Týn nad Vlt. norimberský kupec Ludvik Karl 242 uher. volů a celkem onoho roku prý již tudy dopravil 600 volů.²⁶⁾

Šíře vypočítávají zboží mezi Čechami a Rakousy vyměňované císařské listy. Tak generální mandát Maxmiliana II. z 24. května 1584 jmenuje mezi zbožím z Rakous do Čech vyváženým: látky, kůže, železo, vosk a med a naproti tomu mezi zbožím do Rakous z Čech dováženým: ryby, víno, obilí, omastek, pivo a j. poživatiny. Když r. 1610 povolil císař Rudolf II. městu, aby místo skládání zboží na tři dni požadovalo jen poplatek, určil tento poplatek pro následující druhy zboží: sukno, máslo, sýr, herinky, vosk, olovo, těžké obilí, oves, hovězí kůže, losí kůže, kozlí kůže, skopové kůže, sůl, jednotlivě podle kusů a pak hromadně podle hodnoty pro kyť, předivo, peří, nitě, kamenec, olej, cukr, len, plátno, chlupaté věci a chmel.

Na prvý pohled jest patrno, že v tomto případě je společně vypočítáváno zboží různého původu.

R. 1610 počalo město vybíratí onen poplatek místo vynuování skladu a od r. 1636 skoro nepřetržitě do r. 1737 bylo mi možno zjistiti výši městského příjmu z tohoto zdroje.

Pod rubrikou »Mauth und Niederlag« jsou vykázány v městských účetních knihách tyto roční příjmy:

od 26. IV.	1636—26. IX.	1637	2719 zl.	9 kr.	3 den.
» 26. IX.	1937—19. III.	1639	3122 »	2 »	1 »
» 26. III.	1639—30. XI.	1641	2570 »	2 »	1 »
» 7. XII.	1652—23. II.	1654	3808 »	11 »	1 »
» 26. V.	1655—26. V.	1657	4358 »	31 »	1 »
»	1662—	1666	7260 »	— »	»
» 21. VIII.	1666—27. IX.	1670	9337 »	20 »	»
» 24. X.	1676—20. IX.	1680	13423 »	34 »	5 »
» 27. IX.	1680—11. IX.	1683	10031 »	37 »	3 »
» 1. I.	1686—31. XII.	1690	3276 »	50 »	1 »
» 11. IX.	1683—31. XII.	1684	4570 »	57 »	»
» 1. I.	1685—31. X.	1685	2284 »	50 »	»
» 6. X.	1685—10. VII.	1686	2565 »	30 »	»
» 20. VII.	1686—10. VII.	1687	5637 »	9 »	3 »
» 20. VII.	1687—16. X.	1689	8330 »	35 »	2 1/2 »
» 16. IX.	1689—31. X.	1690	4208 »	24 »	5 »
» 1. XI.	1692—30. IV.	1694	6582 »	1 »	1/4 »
» 1. VI.	1694—30. VIII.	1694	1658 »	1 »	7 »
» 1. I.	1695—30. VIII.	1696	5763 »	13 »	2 »
» 1. IX.	1696—30. VIII.	1697	2865 »	25 »	2 »
» 8. IX.	1697—31. XII.	1698	3908 »	40 »	4 »

²⁶⁾ Konkretní data z čb. m. arch. fsc. 82. — O sporech města s Norimberkem jednak tamtéž, jednak A. m. v.: St. manip. Lit. N^{24/4} (Rechtsklage der Stadt Nürnberg 1690—1698). — O tom že dobytek z Uher a Rakous hnaný nemusel na Prahu, nýbrž že se mohlo užívatí cesty Č. Budějovice—Plzeň, viz J. Čelakovský I. c. č. 638.

od	1. I.	1699—31. XII.	1699	3276	zl.	50	kr.	1	den.
»	1. I.	1702—31. XII.	1702	3 ² 31	»	24	»	3 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1703—31. XII.	1703	3988	»	56	»	4 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1705—30. VI.	1705	2426	»	49	»	3	»
»	1. VII.	1705—31. XII.	1705	815	»	40	»	5 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1718—30. VI.	1718	1419	»	54	»	4 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1729—30. VI.	1729	1167	»	42	»	1 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1730—30. VI.	1730	1110	»	39	»	4 ¹ / ₂	»
»	1. I.	1730—31. XII.	1730	1014	»	30	»	3	»
»	1. VII.	1737—31. XII.	1737	978	»	6	»	3	» ²⁸⁾

Uvážíme-li, že z jednoho centnéře železa a ocele se vybíraly 4 malé peníze²⁷⁾, dále z balíku sukna 30 kr., ze stavu (kusu) sukna 1 kr., z centnéře másla 6 kr., sýra 1 kr. a 1 peníz, z tuny herinků 2 kr. a 2 peníze, z cent. vosku 6 kr., z cent. olova 1 peníz, ze strychu těžkého obilí 1 kr., ovsu 3 peníze, z koží: hovězí 3 peníze, losí 2 kr., kozlí 2 peníze, skopové 1 peníz, z prostice soli 4 kr. a 4 peníze, a jiného zboží j. kytu, přediva, peří, nití, kamence, oleje, cukru, lnu, plátna, chlupatých věcí a chmele podle hodnoty z jednoho každého rýn. zlatého po 1 kr., vidíme, že obchodní ruch Č. Budějovicemi procházející musel býti značný, aby dával ročně skoro 3500 zl. příjmů.

Byly-li do této rubriky účetních knih zapisovány též pokuty pro přestoupení městských práv nemohu — podle pramenů dosud prohlédnutých — říci. Výtěžek z pokut totiž nepatřil jen městu. Podle privilegia Václava IV. z 20. VI. 1410 byly pokuty určeny následovně: šlo-li o sůl, propadla tato všechna za pokutu a teprve po 3 dnech byl prázdný vůz s koňmi z města propuštěn. Z ostatního zboží měla býti vybírána pokuta 6¹/₂ kop pražských grošů. Z výtěžku pak ²/₃ měly připadnouti na opravu městských zdí a příkopů a ¹/₃ měla připadnouti rychtáři. Za své právo na podíl na zisku z pokut byl však rychtář zavázán zaplatiti »třetí díl nákladu, kdykoliv se měšťané budějovičtí nebo jejich žoldněři pro obstavení zboží a lidí do pole vypravili«.

(Dokončení.)

O platnosti derogovaného zákona.

Dr. Adolf Procházka (Brno).

Prohlížeje sbírku soudních rozhodnutí, četl jsem nedávno v jednom judikátě následující větu: »Zákon ze dne 8. dubna 1920 čís. 275 Sb. nabyl účinnosti dnem 3. května 1920, nepůsobí zpět, nelze tedy činže z doby dřívější, snad zvýšené, dle něho posuzovati a dle zákona, dříve platného (nař. ze dne 17. XII. 1918, čís. 83 Sb. z. a n.) rovněž ne, poněvadž neplatí...«

²⁷⁾ Čb. m. a.

²⁸⁾ Podle čís. listu z r. 1517 (na den vyvýšení sv. kříže). — Knižě F. Schwarzenberg obviňuje ve své zmíněné polemice město, že vybírá ze žita a ječmene víc než je sazba. — Obě v A. m. v.: St. manip. B³⁰/₂.